

Kære læser

Det er forbundet med tryghed og en vis social smidighed, når butikernes sortiment dækker vores daglige behov, morgentrafikken flyder, der er mobil-dækning og varmt vand i hanen. Indgår man i et samfunds rytme, kan det opfattes som nærmest selvregulerende – en smurt maskine. Fra vugge til grav er vi omgivet af og viklet ind i systemer, hvad enten der er tale om sprog-, diagnosticerings-, og softwaresystemer eller en social, økonomisk og politisk samfundsorden. En kendsgerning, der måske er særligt mærkbar i Skandinavien, hvor en omsiggribende velfærdsstat kultiverer idéer og normer gennem bureaukratiske procedurer og interventioner. Med et system forstår vi et *hele* bestående af en række gensidigt afhængige eller interagerende *dele*, og det er i kraft af disse interaktioner, at systemer kan siges at *gøre noget*.

Systemer kan udfordre og konkurrere med hinanden, og det kan være en fordel at kende systemernes interne logikker for at kunne navigere indenfor dem. Med andre ord *gør* vi også noget med systemerne! Systemers selvopretholdelse, udvikling eller afvikling er dybt afhængig af menneskers adfærd og tiltro. For eksempel er det globale aktiemarked udtryk for givne systemers opbakning eller udfordring. Aktiehandel og aktiekurser på produkter eller systemer er med andre ord en lakmusprøve på menneskers tiltro eller mistillid til forskellige systemer samlet i ét stort globalt værdisætningssystem.

Lige siden den tidlige antropologi har tænkning *i, med* og *omkring* systemer informeret vores analytiske begrebsapparat. Strukturfunctionalisterne – inspireret af Durkheim – betragtede samfundet som en levende organisme og dets centrale institutioner som dets uundværlige organer, der hver udfører samfundsbærende funktioner og i samspil reproducerer en given samfundsorden – sikrer organismens overlevelse. Alfred Radcliffe-Brown, en anden af antropologiens pionerer, mente i sand naturvidenskabelig forstand, at samfund må forstås som stabile sociale strukturer med en iboende kausalitet. I såkaldte “primitive” samfund var den sociale struktur hovedsagelig bestemt af slægtskabsforhold, som definerede både pligter og rettigheder. For Brown og mange andre var individer produkter af disse strukturer og reproducerede dem, og derigennem blev samfundsordenen opretholdt. Antropologen og læringsteoretikeren Gregory Bateson er måske den mest ambitiøse systemtænkner af alle. Bateson var særligt optaget af, hvordan vi skaber vores “verdensbillede” – vores perception af verden. Ifølge Bateson skaber vi vores egen virkelighed, hvilket også betyder, at der findes mange “virkeligheder”. Verdensbilledet er ikke noget, der opdages, men er i vidt omfang noget, der skabes af ubevidste mentale pro-

cesser, som vi ikke selv er herre over. Ifølge Bateson er et system dermed noget abstrakt, immaterielt og ikke-lokaliserbart.

Sidenhen har det været heftigt diskuteret, hvorvidt struktur eller agens skulle tilskrives forrang i analysen af sociale fænomener. Lidt forenklet handler debatten om, i hvor høj grad er aktørers handlinger formet og defineret af *a priori* sociale strukturer, og i hvor høj grad aktører gennem deres handlinger kan påvirke de systemer og strukturer, de er en del af. Med Fredrik Barths skelsættende etnografiske undersøgelser af, hvordan etniske skillelinjer forhandles og opretholdes, blev vi gjort opmærksomme på, at den sociale verdens indretning ikke er givet forud for, men konstrueres gennem sociale interaktioner. Ligeledes forsøgte Pierre Bourdieu at gøre op med de tidlige deterministiske systemorienterede teorier ved at se kulturel praksis som et samspil mellem individets internaliserede sociale strukturer (habitus) og omverdenens forventninger og værdisæt, som det kan betale sig at kende og efterstræbe (feltet). Mennesket som socialt og kulturelt væsen blev altså ikke længere blot betragtet som et produkt af underliggende strukturer og systemer, men blev set som en social agent, der også udfordrer det etablerede og former nye systemer gennem tænkning og praksis.

I takt med at de studerede samfund forandrede sig, udviklede antropologien sine teorier og metoder. Sociale systemer kom i stærkere grad til at blive forstået som til stadighed forhandlede sociale praksisser, der skaber identiteter, relationer, og kollektiviteter, som reproduceres – men som

også genfortolkes og udfordres på tværs af tid og rum.

Hvorfor er det relevant med et temanummer om SYSTEMER? For nyligt er vi endnu en gang blevet bekræftet i en allerede kendt sandhed: nemlig at infrastrukturer, teknologier og systemer først bliver synlige, når de udfordres eller stopper med at *virke*. Der er naturligvis en væsentlig forskel på, hvordan, hvornår og hvor tydelige sådanne begivenheder er. Togforsinkelser på grund af sporarbejde eller supermarkedets mangel på toiletpapir kan indtræffe momentant og kan givetvis af føde en vis frustration hos den “nødstedte”, hvorimod klimaets forandringer eller et politisk systems “fejl” i højere grad viser sig over tid og kan være genstand for modsatrettede fortolkninger og forhandlinger af de, der oplever systemets virke forskelligt.

Black Lives Matter og *#MeToo*-protesterne er et par nærværende eksempler på, at politiske systemer kan favorisere nogle, diskriminere andre og helt overse nogle tredje. Bevægelserne, der startede lokalt og digitalt i USA, har spredt sig over hele verden og synliggjort, at systemisk racisme og sexismen stadig gennemsyrrer samfundsinstitutioner og -normer. At vi som antropologer er indlejret i de selvsamme systemer, understreger blot nødvendigheden af at blive ved med at tænke i og om dem.

COVID-19-pandemien er et andet slående eksempel. Virussets spredning og inddæmning, såvel som de deraf afledte økonomiske og politiske eftervirkninger, udspringer fra og illustrerer tydeligt vores globalt forbundne handels-, transport- og kommunikationssystemer. En dyb global

forbundethed, der, på samme måde som klimakrisen, påmindrer os om at det globale system både er uomgængeligt og mulighedsrigt (en vaccine blev udviklet på under et år), men også skrøbeligt og risikofyldt (COVID-19 blev til en pandemi på under 3 måneder). Pandemien har sat nationers beredskabssystemer, opsporings-systemer og varslingsystemer på prøve, ligesom nationale parlamenters regeringsførelse og det internationale samarbejde er blevet alvorligt udfordret.

Forårets temanummer af *Jordens Folk* kaster et kritisk lys på vores systemtænkning og spørger, hvorvidt systemer stadig er "gode at tænke med". De forskellige bidrag ser på, hvordan antropologer og vores informanter formes af, viderefører, nedbryder, skaber og lever i og med systemer. Mange mennesker bruger lang tid på idéen om at skabe det perfekte system, men som temanummerets bidrag her viser, er systemer midlertidige, ufuldstændige og ufuldendte – men deri ligger også mulighederne for forandring.

I Eva Tang Vangkildes og Kirsten Lauritsens artikel går vi "backstage", når patienter med type 2-diabetes i USA afmåler, hvilke informationer om deres livsstilsvaner de helst vil dele med sundhedssystemet. Baseret på deres sundhedsdata indgår patienterne et samarbejde med sundhedssektoren, som giver adgang til både viden og materielle ressourcer. De to antropologer fra Novo Nordisk argumenterer for, at medicinske behandlinger kan opnå bedre resultater, når relationen mellem patient og læge medtænkes i terapiforløbet.

Paulina Kloster Schütt tager os i sit bidrag med til Ree Park, hvor næsehornet Mandela forberedes til sin hjemrejse til Afrika. Hendes artikel omhandler zoologiske haver som backupsystem for dyr, som risikerer at uddø i naturen. Hun be-

lyser dermed menneskets selvpålagte rolle som beskytter af økosystemer, som tidligere generationer har bragt i fare. Samtidigt viser hun, hvordan vores omkringliggende "økosystemer" spiller en stor rolle i vores relationer til andre mennesker og særligt andre skabninger.

På Læsø viser Stine Als Brix og Helene Pristed Nielsen, hvordan 'kønskontrakten' mellem mænd og kvinder har udviklet sig over tid i det lille øsamfund. Gennem samtaler med elever på Læsø Ungdomsskole og historiske kilder udforsker de to forfattere, hvordan forholdet mellem kønnene har forandret sig, særligt når øens beboere har fået nye job- og uddannelsesmuligheder. Vores forskellige forventninger til køn har stor betydning for ikke bare øboerne, men for hele vores samfund, og med henvisning til de historiske kilder cementerer forfatterne, hvordan disse roller er i konstant forhandling og forvandling.

I sin artikel om voksne, som bliver diagnosticeret med ADHD, belyser Mikka Nielsen, hvordan diagnosesystemer kategoriserer kompleks menneskelig adfærd og følelser, hvorved der både åbnes og begrænses for adgangen til f.eks. støtteordninger og velfærdsydelse. Mikkas informanter oplever også, at logikker fra ét system ikke nødvendigvis kan overføres til et andet, hvorved personer med behov for støtte kan føle sig nødsaget til at acceptere ét systems logik for at få hjælp inden for et andet samfundssystem.

Katia Kromann Niensens artikel fører læseren ind i universitetets særlige rytme og giver os indblik i, hvordan tiden som organiseringsystem skaber særlige rammer for de studerendes skemalægning af livet som social praksis, med både langsomme fordybelse og travle eksamensperioder. Hun viser, hvordan universitetets forskellige tidssystemer ofte opleves

modstridende og dokumenterer, hvordan studerende arbejder med at finde balancen mellem dem.

Ingeniørerne i Helene Ilkjær og Mette My Madsens artikel arbejder med at skabe manualer – manualer, de ofte ender med ikke at følge. Ilkjær og Madsen viser, hvordan brud og afvigelse fra de udførlige manualer lavet til ingeniørstudiets studiestart og til brugertest hos Exruptive i Vojens giver rum og mulighed for innovation og kreative løsninger.

God læselyst

Temareaktionen

Katrine Mandrup Bach er antropolog og ph.d.-studerende ved Aarhus Universitet. Katrine arbejder i sit projekt *Using the Past to Build the Future* med alternative former for kulturarv i Egypten, hvor historiske bygninger fra både nære og fjerne fortider er i risiko for at forsvinde til fordel for flersporede motorveje og nye megaprojekter.

Kirstine Hansen arbejder som analytiker (Foreign Policy/Public Affairs) på den Østrigske Ambassade i København, efter nogle år i Medellín, Colombia, hvor hun arbejdede som arkæolog, assistent for et filmprojekt, oversætter og lektiehjælper. Uddannet antropolog fra Aarhus og Hamborg Universitet. Opvokset i en østtysk landsby med 50 indbyggere lige efter murens fald.

Katrine Broch Hansen arbejder som antropolog og projektleder i Red Barnets nationale indsatser på skole- og dagtilbudsområdet. Katrine er uddannet antropolog fra Aarhus Universitet i 2015 med tematisk specialisering i pædagogisk antropologi og globale uddannelsesparadigmer.

Mads Emil Kjersgaard, cand.scient.anth. fra Københavns Universitet, arbejder som videnskabelig assistent og undervisningsassistent ved Globale Flytningestudier, Aalborg Universitet i København. Mads Emil har studeret politisk aktivisme i den armenskamerikanske diaspora med analytisk fokus på konflikter, der bevæger sig gennem spatiale, temporale og affektive registre.